

በኢትዮጵያ በ ሃብታምና በድሃ መካከል እየሰፋ የሚሄደው ልዩነት ለምን ያሳስበናል?

ሰለምን ገ/ሰ

እንደ ፈረንጆቹ አቆጣጠር በ 2012 “እያደገ እየሄደ ያለው የሃብት ልዩነት በኢትዮጵያ” በሚ ል ር እስ አቡጊዳንና አባይ ሚዲያን በመሳሰሉ ድረ ገጻች ላይ አንድ ጽሁፍ አውጥቼ ነበር። በጽሁፉ እየሰፋ የሄደውን የሃብት ልዩነት ለማሳየት ብሞክርኩ። ለምን ይህ ነገር እንደሆነ ለምንስ ሊያሳስብን እንደሚ ገባ አላውሳሁም ነበር። በዚህ ጽሁፍ ለእነዚህ መሰረታዊ ጥያቄዎች መልስ ለመስጠት እሞክራለሁ።

የ60ዎቹ ትውልድ ወጣቶች ህብረተሰባዊ እኩልነትን የሚያምንና የሚያስተምር ርእዮተ አለም (ማርክሲዝም ሌኒኒዝም) ተከታዮች ስለነበሩ ለእነሱ ለእኩልነት መታገል ባእድ ሃሳብ አልነበረም። በተጨማሪም ባገራችን በዚያን ወቅት መሬትን፣ የከተማ ቤቶችንና ፋብሪካዎችን የመሳሰሉ ትርፍ አስገኚ ንብረቶች በጥቂቶች የተያዙበት፣ ብዙሃኑ ደግሞ ጭሰኛ፣ ተከራይ ወይም ሰራተኛ የሆነበት ስርአት ስለነበር፤ የተፈጠረውን ልዩነት ለማስተካከል መሞከሩ ተፈጥሯዊ ነበር። የዛሬው ትውልድ እንደዚያ ዘመን ትውልድ እየሰፋ የሚሄደውን የሃብት ልዩነት ለማጥበብ ማጠየቂያ ር እየተ አለም የለውም። በርግጥ ታላቆቹ የኢትዮጵያ ሃይማኖቶች ለድሆች ርህራሄ ማሳየት መሰረታዊ ትምህርታቸው ቢሆንም፤ ሃይማኖት ብቻ በራሱ በቀጣይነት ልዩነቱን ለማጥበብ ለሚደረግ ትግል በቂ ነዳጅ መሆን አይቻለውም። በዚህ ላይ ደግሞ ግሎባላይዜሽን የተባለው አለምን በቴክኖሎጂ ያቀራረበ ስልተምርት የሃብታም ይበልጥ ሃብታም መሆን “ተፈጥሯዊ” ማስመሰል ስልቱ ስለሆነ ህብረተሰቡ ውስጥ ወደኋላና ወደታች የቀሩት እንዲረሱና አጅንዳ እንዳይሆኑ የበኩሉን አስተዋጽኦ ያደርጋል። ዛሬ በተለይም በወጭ ሃገሮች ሰፊ ትምህርት ያገኙ ወጣት ኢትዮጵያውያን ወደሃገራቸው ኢትዮጵያ ተመልሰው በ አለም አቀፍ ኮርፖሬሽኖች ተቀጥረው “ብዙ ገንዘብ መስራት” የሚለው መፈክራቸው ነገር ባይሆንም፤ “ብዙ ገንዘብ ከመስራት” አኳያ፤ ከኢኮኖሚው ዳቦ ድርሻቸውን ያላገኙትን ኢትዮጵያውያንም ማስታወስና ኑሯቸው እንዲሻሻል የመርዳትም ሃላፊነት ጭምር እንዳለባቸው ማስታወስ ያስፈልጋል።

ይህ ደግሞ ተገቢ የሚሆነው የፍትህ ጥያቄ ስለሆነ ነው።

ፈላስፎችና ታላላቅ የሃይማኖት መሪዎች ከጥንት ጀምሮ ህብረተሰብ በፍትህ ላይ የተመሰረተ እንዲሆንና ሰው ደግሞ ምግባር ጥሩ ለመሆን እንዲጥር አስተምረዋል። አሪስቶቴልና ፕላቶ የተባሉ የታወቁ የግሪክ ፈላስፋዎች ከበጎ ምግባር ሁሉ ፍትህ ቀዳማዊ እንደሆነች አስተምረዋል። በተለይ የ ኢንዱስትሪ አብዮት የተባለው ዘመናዊ ስልጣኔ በአወራጃ ከገባ በኋላ፤ የ ሃብት ክምችት በመጨመሩ፤ በደሃና በሃብታም መካከል ያለው ልዩነት ቀስ በቀስ እየጨመረ ለመሄድ በቅቷል። ከ 15ኛው ክፍለዘመን ጀምሮ በሚታወቀው የሳይንስ፤ የስነ ጥበብ፤ የምርምርና በጠቅላላው "ዘመነ ብርሃን" -ኢንላይትመንት - በተባለው ወቅት የተነሱ ፈላስፋዎች አብዛኛውን ምርምራቸውንና ጥናታቸውን ያደረጉት በፍትህና በእኩልነት ጥያቄዎች ዙሪያ ነበር። ይህ ደግሞ ራሱ "ሰው ማለት ምን ማለት ነው? ምንስ መብቶች አሉት?" ከሚሉት ጥያቄዎች ጋር በጥብቅ ሊተሳሰር ችሏል።

ይህ ማለት አንድ ሰው ጥር ግር፤ ወይም ከመሳፍንትና ከልሁላን ተወልዶ ያፈራውንና የወረሰውን ንብረትና ሃብት ባንድ በኩል እንደወረደ መቀበል ብቻ ሳይሆን፤ ለምን ይህ ሰው ሌሎች በአምሳሉ የተፈጠሩትን ለማዘዝና ለመቅጠር ቻለ? እነዚህ ለምን ድሃ ሆኑ? ባንድ ህብረተሰብ እየኖሩ ይህ አይን ያወጣ የሃብት ልዩነት ትክክል ነው ወይ? ብሎ ጭንቅላትን ማሰራትና መፈተሽ ማለት ነው። ከነዚህ የዘመነ ብርሃን ፈላስፎች መካከል ወደ መጨረሻው የተነሳው ጀርመናዊው አማኑኤል ካንት የተባለው የሰውን ልጅ መብትና ክብር፤ ድሃ ይሁን ሃብታም ሳይለይ በሰውነቱ ብቻ ሃይማኖትንም ሳያጣቅስ፤ ሰው በመሆኑ ብቻ ክብርና ዋጋ እንዳለው በምንም ሚዛንና ሁኔታ እንደማይለወጥና የማይገሰስ መብት ባለቤት እንደሆነ በማያሻማ ሁኔታ አስቀመጠው።

ይህ አስተሳሰብ ባብዛኛው አገሮች ተቀባይነት አግኝቶ እንዲያወጣ በአለም አቀፍ ማህበሮች ዘንድ ለምሳሌ እንደተባበሩት መንግስታት አይነት ድርጅቶች ለሰው ልጅ ሰብአዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች ድንጋጌ የማይናወጽ መሰረት ሊሆን በቅቷል። የአማኑኤል ካንት የሰው ልጅ ክብርነት ፍልስፍና በዘመኑ ተፎካካሪ የነበሩትን፤ ለምሳሌ "አብዛኛው ሰው ደስተኛ እስከሆነና ትርፍ እስካገኘ ድረስ የሚወሰዱ ርምጃዎች ትክክል ናቸው" የሚለውን ዩቲሊቴርያኒዝም የተባለውን በብዙሃንና በህዳጣን ላይ የተመሰረተውን ፍልስፍና ፉርሽ አድርጓል። በኋላም በተለይ በሃየኛው ክፍለዘመን ኢንፎርሜሽን ላይ ለሚሊዮኖች ህይወት መጥፋት የሆኑትን እንደ ስታሊኒዝም የመሳሰሉትን እምነቶች፤ ማለትም "የመጨረሻው ወጤት መጀመሪያ የተወሰደውን የሃይል ርምጃ ያስተሰርዋል" የሚለውን ስህተተኝነት፤ የሰው ልጅ ክብርነት ለምንም ድርድር የማይቀርብና በተምኔት ወደኋላ ይገኛል በሚባል ምድራዊም ሆነ ሰማያዊ ጸጋ እንደማይተካ ካንት በትክክል አስረግጧል።

አማኑኤል ካንት ከምት ከ 200 አመታት በኋላ የሰው ልጅ እኩልነት ጉዳይና የፍትህ ጥያቄ፤ ከአወራጃ የባህር ዳርቻ ተሻግሮ ወደ አሜሪካ ፈላስፎች መጥቷል። በተለይም በሃርቫርድ ዩኒቨርሲቲ የሚያስተምሩ ወይም የሚመራሙሩ ፈላስፎችና ጠባብቶች እኩልነትንና ፍትህን በሚመለከት በርካታ ጽሁፎችናን መጽሃፍትን አበርክተዋል። ከነዚህ መካከል ጆን ራወልሰ፤ ሮበርት ሞሊስ፤ ማይክል ሰንደል፤ አማርትያ ሴንና ሪቻርድ ድዎርኪን ስመ ጥሩዎች ናቸው። ባንድ ወቅት ሃርቫርድ ያስተምር የነበረው ጥቁር አሜሪካዊው ኮርኔል ወስትም እዚሁ የሰም ዝርዝር ወሰጥ መካተት ይኖርበታል። ምንም እንኳን አንዳንድ አቻዎቹ በፈላስፋነት ሊቀበሉት ፈቃደኛ ባይሆኑም፤ ፍልስፍናንና የክርስቲያን እምነትን በማቆራኘት ያበረከታቸው ጽሁፎችና ከሌሎች ተራማጆች በመጠቀም ሁኔታም ለድሃች መታገሉና በ አሜሪካ ወሰጥ በቀለም ላይ ተመስርቶ ከፉኛ የሚያሳዝነውን ጥቁሮችና ሌሎች ህዳጣን በእስር ቤት መታገራቸውን ከሚቃወሙት ወሰጥ ቀንደኛ ነው።

ልክ እንደ ፈላስፎቹም በተለይ በሃብታምና በደሃ እየሰፋ የሚሄደውን በምእራቡም አለም ጭምር የሚታየውን ክስተት በተመለከተ አንዳንድ የቁጠባ ሃብት አጥኝዎችም (ኢኮኖሚስቶችም) በጉዳዩ በሰፊው ይጽፉበታል። ከነዚህም ለናሙና ያህል ስሞች ለመጥቀስ ጆሴፍ ስቲግሊትዝ፤ ፈረንሳይ ቶማስ ፒኬቲ (በ2014 "ወረት በ 21ኛው ክፍለዘመን" በሚል ርእስ የጻፈው ከፍተኛ ተነባቢነትን ካገኙ መጽሃፍት ምድብ ነበር)፤ አማኑኤል ሴይዝና ጂ. ዘከማንን ይገኛሉ። አማርትያ ሴን ልክ ካርል ማርክስ ያደርግ እንደነበረው ፍልስፍናና ኢኮኖሚክስን አዳብሎ በሁለቱም በሰፊው የሚጽፍ ምሁር ነው።

ከፊታችን የተደቀነውን ጥያቄ ማይክል ሰንደል እንደሚከተለው አስቀምጦታል። "አንድ አገር ወይም ህብረተሰብ በፍትህ ላይ የተመሰረተ ነው? ብለን ስንጠይቅ የምንጠይቀው እንዴት ነው ያ አገር ገቢና ንብረትን ለዜጎቹ የሚያከፋፍለው? ግዴታዎችንና መብቶችን? ስልጣንና እድሎችን? ሽልማቶችንና ሃላፊነቶችን? ማለታችን ነው ይለናል። በፍልስፍና ተያያዥ ጥያቄም በምን ሚዛን ነው እነዚህ ክፍፍሎች የሚደረጉት የሚለው ነው። ("ፍትህ፤

መደረግ ያለበት ትክክለኛው ነገር ምንድን ነው" 2009)

ከላይ የተጠቀሱት ፈላጎች ሁሉ ይህን ጥያቄ ለመመለስ ሞክረዋል። ሁለቱ ማለትም ጆን ራውልስና ሪቻርድ ድዎርኪን መላምታዊ ሁኔታዎችን በመጠቀም ሰው አጋጣሚውን ሲያገኝ ፍትህን የሚያነግስ ስር አት እንደሚመርጥ ለማሳየት ሞክረዋል። ራውልስ ያለ አንዳች እውቀት አምርክችንን ሸፍነን (veil of ignorance) ማለትም፤ መደባችንን፣ጾታችንን፣ ሃብታችንን ወዘተ ሳናውቅ ህብረተሰብ እንዴት ይደራጅ ተብለን ብንጠየቅ የምንመልሰው መልስ ሁለት መሰረታዊ የፍትህ ዋልታዎችን ያስመርጠናል ይላል። እነዚህም አንደኛ ህብረተሰቡ በጸና መሰረት ላይ መቆሙን የሚያረጋግጥ ዛሬ በ ምእራብ አገሮች እንደምናየው ያለ የፖለቲካ መዋቅር እንመርጣለን ሲል በሁለተኛ ደረጃ ደግሞ ሃብት ማፍራትም ሆነ ሌላ ክንዋኔ ጥሩ የሚሆነው በህብረተሰቡ ዉስጥ ያሉትን የዝቅተኛ መደብ አባላት የኑሮ ሁኔታ እስካሻሻለ ድረስ መሆኑን እናረጋግጣለን ይላል።

ድዎርኪን ደግሞ በበኩሉ መጀመሪያ ለህብረተሰቡ አባላት ሁሉ መነሻ ወረት በጨረታ መከፋፈል አለበት። ወዲያው አስከትሎ ደግሞ ሁሉም ዜጋ ኢንቨራንስ ይገዛል። ማለትም መነሻ ወረት ቢኖር እንኳን ለምሳሌ አንድ ሰው ድኩማን ከሆነ ያንን ወረት በህክምና ጨርሶ እንደገና ደሃ የመሆን እድሉ ሰፊ ስለሆነ፤ ኢንቨራንስ ከተገባ ግን ይህን መጥፎ እጣ ለመቋቋም ይቻላል በሚል ነው። እነዚህን መላምታዊ ንድፎች በማንተራስ ሰው አጋጣሚውን ሲያገኝ ፍትህ የተመሰሰበት ስር እንደሚመርጥ በማሳየት አብዛኞቹ ፈላጎቶች ከመላምት ወጥተው በተጨማሪም ህብረተሰብ እንዴት እኩልነትንና ፍትህን ሊያነግስ ይችላል? በሚለው ተፋላሰፊዋል። ምንም እንኳን ከሮበርት ፍዚክ በስተቀር አብዛኞቹ ተመሳሳይና ተወራሪሽ ሃሳቦችን ቢስነዝሩም፤ በዚህ ጽሑፍ አስተያየት የሚጋሩትን በጋራ ከማየት ይልቅ ልዩነቶቻቸውን አጋንነው የሚያዩ ይመስላሉ። ሁሉም እየሰፋ የሚሄደውን የሃብታምና የደሃ ልዩነት ይቃወማሉ፤ ሳንደል ለምሳሌ የጋራ ዜግነት ስሜትና ለሁሉም የሚመች ስርአትን ተሰማሚነት ያሰምርበታል፤ አማርትያ ሴን ደግሞ ዜጎች ህይወታቸውን ለመምራት የሚያስፈልጋቸውን ቁሳዊና መንፈሳዊ ፍላጎቶች እንዲያገኙ ህብረተሰቡ ማስቻል አለበት ይላል።

ምናልባት ከሁሉም በተሻለ ሁኔታ ለአንድ ህብረተሰብ ደልዳላነትና ፍትህም ስርጾ በህብረተሰቡ እንዲኖር በሰፊው ያተተው ጆን ራውልስ ነው። ጆን ራውልስ የመጀመሪያና ዝነኛ መጽሐፉን በጻፈበት በ 1970ዎቹ መጀመሪያ ላይ፤ በዚያን ወቅት አስተማማኝና የፍትህን ጥያቄ ላንዴና ለመጨረሻ መልሷል የተባለለት ማርክሲዝም ሌኒኒዝም በምሁራን ዘንድ ተቀባይነቱ በጣም ዝቅ እያለ የሄደበት፤ ህብረተሰባዊ ፍትህ ከማምጣት ይልቅ በሚዛን ህብረተሰባዊ እልቂት እንዳደረሰ ማስረጃዎች የሚጠቀሱበት ጊዜ ላይ ነበር። ጆን ራውልስ ማርክሲዝምን ለማሻሻል አልሞከረም። መሰረቱ ያደረገው የአማኑኤል ካንትን ፍልስፍና የሰው ልጅ መብት በምንም ሁኔታ መገሰስ የለበትም፤ ሰው ሁሌም ከቡር ነው ከሚለው መሰረታዊ ሃቅ ተነስቶ ነው። ከዚህም በመነሳት መሰረታዊ እሴቶች (primary goods) የሚላቸውን እንደ ነጻነትና የሰራና የትምህርት እድል፤ ገቢና ሃብት እንዲሁም አንድ ሰው ለራሱ "ክብራ" ብሎ ለሚያምነው መሰረት የሚሆኑት ነገሮች ሁሉ ህብረተሰቡ ዉስጥ በእኩል መከፋፈል እንዳለባቸው አስተማረ። እኩልነትና ነጻነትን በጋራ አጣምሮ ታራቂነት ያላቸው እንጂ ጸበኞች እንዳልሆኑ አሳየ።

ባንጻሩ ሮበርት ፍዚክ የተባለው ፈላስፋ (ራውልስም ፍዚክም ከሞቱ ወደሁለት አስርታት አካባቢ ሆኗል) ነጻነትና እኩልነት ተቃርኖ እንዳላቸውና ነጻነት (liberty) ቀዳማዊ እንደሆነች በታወቀው መጽሐፍ "ስርአተ አልበኝነት፤ መንግስትና ተምኔት" በተባለው አስተማሪ። ባጭሩ ፍዚክ የሚለው እንደዚህ ነው። አንድ ግለሰብ ሃብቱን ያለማስነካት መብቱ ከቡር መብት ነው (አማኑኤል ካንት የሚያገለግል የሰው መብት ብሎ ከሚያስተምረው በእጅጉ እንደሚለይ አንባቢ ያስተውላል)። ይህ የሰውየው ነጻነት ነው። በፈቃዱ ሰውየው ከሃብቱ ቀንሶ ካላከፈለ በስተቀር መንግስትም ሆነ ሌላ በግዴታ የሰውየውን ሃብት ለማህበረሰቡ ጥቅም በሚል ስንካላ ምክንያት ሊወስድ ፈጽሞ አይቻለውም ነው። በፍዚክ ፍልስፍና የመንግስት ሚና በጣም ትንሽና ጠባብ ናት። ወንጀለኛን ከማሰርና ኮንትራት መፈጸሙን ከማረጋገጥ የዘለለ አይደለም። ይህን ፍልስፍና የሚጋሩና ያስተማሩ የታወቁ ኢኮኖሚስቶች እነ ፍሬዴሪክ ሃየክ፤ ሚልተን ፍሪድማንን የመሳሰሉ ይገኙባቸዋል። ተከታዮቻቸው በጋራ የሚጋሩት መንግስት ግብር የመሰብሰብ ሚና የለውም ብሎ መካድ፤ መንግስት በሰናዩ ተግባር መሳተፍና የሃብታምቶችን ገንዘብ በመውሰድ ለድሆች ማከፋፈል የለበትም የሚሉትን ያካትታል። አንዳንድ ልዩነቶች በመካከላቸው ቢኖርም ወግ አጥባቂ የሚባሉትን የምእራብ አገር ፖለቲከኞች በጅምላ የሚይይዝ ሲሆን፤ ከመካከላቸው ደግሞ ጦርነትንና የዉጭ ጣልቃገብነትን ጨምሮ የሚቃወሙ "libertarian" የሚባሉ ንኡስ ክፍሎች አሉ።

ከመካከላቸው ዉስጥ ለምሳሌ ሃሪ ፍራንክፈርት የሚባለው ደፋር "ደሃ በድህነቱ ሊደሰት ይችላል። ያለኝ (ወይም የሌለኝ) እሱው ነው ወሰኔ፤ ሌላ አልፈልግም ሊል ይችላል። ስለዚህ ይህን መብቱን እናክብርለት" ብሎ ይሟገታል።

የሰዉ ልጅ ክቡር ነዉ የሚለዉን ለሚቀበሉ ክቡርነቱን ለማረጋገጥና በተግባር ለመተርጎም የሚያስፈልገዉን ይተነትናሉ። ሰዉ እየተራበ፤ እርጉዝ በዉስጡ ላለው ታዳጊ ህጻን በቂ ምግብ ሳታገኝ እየቀረች፤ አንዲት ሴት በነጻ የምታስበዉን ለመናገር ስትሞክር ወደ እስር ቤት እየተወረወረች፤ ወዘተ "ሰዉ ክቡር ነዉ" የሚለዉ በተግባር ሊፈጸም አይችልም። አይን ያወጡ ወግ አጥባቂዎችም ሆኑ፤ ስልጣንና ሃብት ጋፋፊ አምባገነኖች፤ የሰዉን ክቡርነትና እኩልነት በተግባር ማረጋገጥ አይቻላቸዉም። የፊተኞቹ ህጋዊም ይሁን በህገ ወጥ መንገድ ያካበቱት ሃብት "ተፍጥሯዊ" መብታቸዉ እንደሆነ ስለሚያዩት ይንከባከቡለታል፤ ተለዋጭ አሳብ ሲቀርብ ይዋጉታል። የኋለኞቹ አንዳንዴ የአዞ እምባ በማፍሰስ የህዝብ ሞግዚት ነን በማለት ባንድ ጎን ሃብት እያጋበሱ፤ በሌላ ጎን "ለተራዉም ህዝብ" የሚቻለንን እያደረግን ነዉ እያሉ ይምላሉ፤ ይገዙታሉ። ተራዉ ህዝብ ግን እኔ የራሴን ጉዳይ ማስከበር እችላለሁ ብሎ ሲንቀሳቀስ "እኔ ካልኩህ ዉጭ አይቻልም" በሚል የሚያደርሱት ስቃይ ገንገማዊ ነዉ።

፪

በዛሬይቱ ኢትዮጵያ የዜጎች ሰብአዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች ብቻ ሳይሆኑ የተሸበቡት፤ የድሆችም ብዛት ከአመት ወደ አመት እያሻቀበ እያደገ ነዉ። ዛሬ ኢትዮጵያዊ ዜጋ "መብቴ ተከብሯል፤ የደህነነት ስሜት ይሰማኛል፤ የወደፊቱም ኑሮ የጥሩ እንደሚሆን ተስፋ አለኝ" ሊል እንደሚያይችል የታወቀ ነዉ። መንግስት ራሱ የዚህ ስጋት ምንጭ ነዉ። የነጻ ምርጫና የተለያዩ ሃሳቦች በሰላማዊ መንገድ የሚፋጩበት የዴሞክራሲ መሰረቶች በኢትዮጵያ ተንሸዋረዋል። ከመንግስት የተለየ ሃሳብ ወይም ፖሊሲ ተጻራሪ ሃሳብ ማቅረብ ፈጽሞ አይታሰብም። ከቀረበም ቅጣቱና የሚያስከፍለዉ ዋጋ እጅግ ዉድ ነዉ። ይህን ዉድ ዋጋ እየከፈሉ ካሉ ጀግኖቻችን በቅርቡ የታሰረዉ ደግሞ እዉቁ ጽሃፊ ተመስገን ደሳለኝ ነዉ። (ከክርስቶስ ልደት 500 አመት በፊት፤ የግሪክ ዴሞክራሲ ከአቴናና ከሌሎች የግሪክ የከተማ መንግስታት አልፎ ወደ አጎራባች ስልጣኔዎች ደርሶ ነበር። የነካቸዉም የግብጽን፤ የፕርሽያንና የህንድን ሰፋፊ ግዛቶች ነበር። ሆኖም ከብዙ መቶ አመቶች በኋላ ወደተነሳዉ የኛዉ ገናና የአክሱም አገዛዝ አልደረሰም ነበር። ምናልባት የዴሞክራሲ ሽዉታ አክሱም ቢደርስ ኖሮ እኛም ዛሬ እንደ አዉሮጳ ዴሞክራሲ የደረጃበት አገር ለመሆን እድል ነበረን። ሆኖም የዚህን ተምኔታዊ ግግርት ታሪክ ለሌላ ቀን እንተወዋለን።)

ያለ አማራጭ አሳቦች ፍጭት፤ ግድብ ሳይደረገበት ለዜጎች የሚቀርብ የዜና ፈሰስ በሌለባት ኢትዮጵያ ላለፉት 20 አመታት በላይ ዴሞክራሲ የጌጥ እቃና ለዉጭ ዜጎች እይታ ብቻ ተንሳፍፋ የምትታይ ግሉዝ አካል ሆናለች። ከማስረጃዎቹ ሁሉ ደግሞ አሳፋሪዉ በ 2002 ምርጫ ገዥዉ ፓርቲ 99.6% ብሎ ማወጁ ነዉ።

ይህ ሁሉ ዉስብስብ በሚታይበት አገር ነዉ በሃብታምና በድሃ መካከል ያለዉ የኑሮና የሃብት ልዩነት እየሰፋ የሚሄደዉ። እንደ 1966ና 1977 አ.ም የጠና ረሃብ አገሪቱ ላይ ባይመጣም፤ በርካታ ሚሊዮን ዜጎች በቂ ምግብ አያገኙም። ረሀብ በቀላሉ ሊያጠቃቸዉ ከሚችሉ 10 አገሮች አንደኛዋ ኢትዮጵያ እንደሆነች ብዙ ጠበብቶች ይሰማማሉ። 30 ሚሊዮን የሚገመት ህዝብ በቀን ካንድ ጊዜ በላይ ለመብላት መቻሉ ያጠራጥራል። በዚህ ላይ የዋጋ ግሽበት በየጊዜዉ ሲከሰት ድሆችን ከፋኛ እንደሚደቁስ እንደ ሰይፍ ሃሰን የመሳሰሉ ኢኮኖሚስቶች ደጋግመዉ አዉስተዋል። የአለም ባንክ እየከፈለ የሚያስተዳድረዉ የኑሮ ድጎማ (safety net) ባይኖር ኑሮ የረሃብተኛዉ ቁጥር በ እጅጉ ከፍ ይል ነበር። ከ 5-8 ሚሊዮን ህዝብ በዚህ የዉጭ ርዳታና ድጋፍ ተማምኖ የሚኖር ነዉ።

ይህ ዳረጎት በገጠር ድህነትን ለመቀነስ አስተዋጽኦ ቢያደርግም፤ በ ኢትዮጵያ የድሆች ቁጥር በየጊዜዉ ማደጉን አላቋረጠም። እንደ ጋርድያን የመሳሰሉ የዉጭ ጋዜጦች፤ መንግስት ያስፋፋዉን የጤና መዋቅርና የተወለዱ ህጻናት ሞትን በመቀነስ ያስመዘገበዉን ድል ከራሱ ከመንግስት ያገኙትን መረጃ ፤ መንግስትም ለሊጋሽ አገሮችና አለም አቀፍ ተቋማት ያስተላለፈዉን መረጃ በማጣቀስ አዎንታዊ ዘገባዎችን ያቀርባሉ። መንግስት ደግሞ አሃዞችንና ቁጥሮችን በሚጠቅመዉ መንገድ እንደሚያዘጋጅና እንደሚከልስ ይታማል። ይህም ሆኖ ግን ሁሉ ነገር ደግሞ በአዎንታዊ መልክ ብቻ የሚታይ አልሆነም። ኤሚ ዎልተርስ የተባለች የብሄራዊ ህዝባዊ ሬዲዮ (NPR) ዘጋቢ በነሃሴ 14 ፤ 2014 ዘገባዋ ከታወቁት የአገሪቱ ሆስፒታሎች አንዱ ስለሆነዉ የአዲስ አበባዉ ጥቁር አንበሳ ሆስፒታል ዘግናኝ ዘገባ አቅርባለች። የንጽህና ጉድለት፤ የ እቃዎች አለመሟላት፤ የመብራት መቋረጥ፤ የበሽተኞች ተደራርቦ ወለሎቹ ላይ መተኛትና በህጻናት ክፍል ደግሞ ባንድ አልጋ 3 ማስተኛትን የመሳሰሉ እንከኖችን ጠቅሳለች። ይህ እንግዲህ የከተማዋ ድሆች የጤና እንክብካቤ ያገኙበታል ተብሎ የተቋቋመ ሆስፒታል ነዉ። ሃብታሞቹ ማ መች አማራጭ አጥተዉ? ከንጹህ የግል ሆስፒታሎች እስከ ዉጭ አገር ሆስፒታሎች ድረስ የነሱ ተንከባካቢዎች ናቸዉ።

በዚያው በነሃሴ ወር ደግሞ ካሮላይን ኖወልስ የተባለች የጋርድዶን ጋዜጣ ባልደረባ ቆሼ በሚባለው ታላቁ የከተማ የቁሻሻ መጣያ ኑሮአቸውን ባደረጉ ከ 200 አስከ 300 ስለሚደርሱ ዜጎቻችን አሳዛኝ ኑሮ ዘግባለች (ስእሎቹን ይመልከቱ)። ከወሾች፤ ከፍየሎችና ከአሞሮች ጋር እየተሻሻሉ ቀኑን ሙሉ ጎብጠው በረጅም ዘንግ ቁሻሻ እያገለበጡ የሚሸጥ፤ የሚለወጥና የሚበላ ሲፈልጉ ይወላሉ። ግፊያው አያድርስ ነው። ሽታው አያስቀርብም። በቦሌ ክፍለ ከተማ ከሚኖሩ ሃብታሞች ቤት የሚመጣው ቁሻሻና የኢትዮጵያ አየር መንገድ የሚጥለው የምግብ ትርፍራፊ ዋነኞቹ ተፈላጊ ናቸው። አልፎ አልፎ ደግሞ በሽሚያ ቅድሚያ ለማግኘት ከቁሻሻ መኪናው መድፈያ ላይ የሚሳፈሩ ጎልማሶች መካከል ቁሻሻ በሚያደቀው ሞተር እየተያዙ ይገደላሉ።

እነዚህ ዜጎች የመጨረሻው እርከን ላይ ይገኙ እንጂ አብዛኛው በከተማ ወስጥ የሚኖሩ ዜጎችም ብዙ ከቆሼ ኗሪዎች የተሻለ ኑሮ የላቸውም። እጅን መታጠብ የሚባለው ግብረሰናይ ድርጅት እንደሚለው ከ 10 ቤተሰብ 9ኛ የጉድጓድ ሰገራ ቤት ይጠቀማሉ። የ35 ቤተሰቦች ባንድ የጉድጓድ ሰገራ ቤት መጠቀም የተለመደ ነው። የራሳቸው የጉድጓድ ሰገራ ቤት ያላቸው ከ 25 ቤተሰቦች አንድ ቤተሰብ ብቻ ነው። የሽታው ከፋት፤ የንጽህና ጉድለት ለተላላፊ በሽታዎችና ለተቆማጥ ኗሪዎችን ይዳርጋል። 35ቱ ቤተሰቦች በወር 1500 ብር እየከፈሉ ሰገራው እንዲመጠጥ ያደርጋሉ። ይህንኑ ገንዘብ ለማሟላትም ለውጭ ተጠቃሚዎች 1 ብር ያስከፍላሉ። በከተማይቱ ዘመናዊ የሽንት ቤት ቱቦ አገልግሎት ያላቸው ኗሪዎች 2% ብቻ ናቸው። አዲስ አበባ ውስጥ ንጹህ የቧምቧ ወሃ ተጠቃሚዎች ብዛት 64% ነው።

ሃብታሞችስ እንዴት ይቀናጣሉ?

"ደሞክራሲያዊና ሁለንተናዊ ልማት በኢትዮጵያ" በሚለው መጽሃፉ ብርሃኑ ነጋ አንድ ገጠመኛን ይተርካል። ከሌሎች ሰዎች ጋር ሼራተን አዲስ በተዘጋጀ የወይይት መድረክ ንግግር ለማድረግ ሄዶ፤ ንግግሩን ከጨረሰ ብኋላ አንድ የሚያወቀው ነጋዴ "ልጋብዝህ ብሎ" እዚያው ሸራተን ወደ መጠጥ ክፍሉ ይወስድዋል። ከዚያም አስተናጋጁን ቀዝቃዛ ያገር ወስጥ ቢራ እንዲሰጠው ብርሃኑ ይጠይቃል። ጋባዥም "ቢራ አትጠጣም፤ ያንን መጠጥ አምጣለት" ይለዋል ለአስተናጋጁ። ጠጣ ፤ አልጠጣም ከቢራ በስተቀር ብለው ከተከራከሩ በኋላ ብርሃኑ አስተናጋጁን "ምን አይነት መጠጥ ነው ጠጣ የሚለኝ?" ብሎ ሲጠይቀው አስተናጋጁ ጠርሙሱን እያሳየ ልዩ ኮኛክና በመለኪያ 1500 ብር የሚያስከፍል እንደሆነ ይነግረዋል። ብርሃኑም በድንጋጤ "አገሪቱ በዚህ አመት ያመረተችው ጠቅላላው ምርት እኩል ለህዝቦቿ ቢከፋፈል እያንዳንዳችን ከ 1500 ብር በታች እንደሚደርሰን ታወቃለህ? ይህ የመለኪያ ኮኛክ ዋጋ እኮ ያንድ መሃከለኛ ኢትዮጵያዊ የአመት ገቢ ነው" ብሎ ቀዝቃዛ ቢራውንም ሳይጠጣ ከጋባዥ እንደተለየ ይነግረናል። ወስጥ አዋቂዎች እንደሚናገሩት ሸራተን ወስጥ 22 የሾድካ አይነትና 31 የኮኛክ አይነት እንደሚሸጥ ይናገራሉ።

የኢህአዴግ የውጭ ደጋፊዎች መንግስት ድህነትን እንዲቀረፍና ሙስናን እንዲዋጋ አበክረው ከመምከር ይልቅ፤ ያገሪቱን እድገትና መሻሻል በጥሬ ቁጥሮች ብቻ ይመዘናሉ። አንዱ የእድገት መለኪያቸው ደግሞ በየአመቱ ስንት ሚሊዮኖች አገሪቱ እንደፈጠረች ነው። ዌልዝ ዶት ኮም የሚባለው ድረገጽ አገሪቱ በ 2007-2013 አመታት መካከል ከአፍሪካ አገሮች ሁሉ በላቀ መልኩ የፈጠረቻቸው ሚሊዮኖች እድገት 108% እንደሆነ ይነግረናል። በ 2007 አ.ም. 1300 ሚሊዮኖች የነበሩት ኢትዮጵያ በ 2013 ቁጥራቸውን ወደ 2700 አሳድጋለች። በዚህ ከቀጠለ ዘንድሮ የሚሊዮኖቻችን ብዛት ወደ 3000 ይሆናል ማለት ነው። ይህ ቁጥር ቱባ ቱባ የመንግስት ባለስልጣን ሌቦችን ሁሉ የሚጨምር እንደሆነ መገመት አያዳግትም። ለነሱ ፌሽታና አመት በአል ሲሆን ለ 30 ሚሊዮን ረሃብተኞች ግን ሰቆቃ ነው።

ፍትህ የመላባትና የዜጎቿ መብት የተከበረበት ኢትዮጵያ እንድትፈጠር 40 አመት በፊት አንድ አብዮተኛ ትውልድ ህይወቱን ለመስዋ እትነት፤ የሰውነት ክፍሎቹን ለስቃይና ለእስር መስዋእት አድርጓል። ያለመታደል ሆኖ ዛሬ በዘመነ ኢህአዴግ ወደኋላ ጉዞው በተቀላጠፈ ፍጥነት እየቀጠለ ነው። በጣም የሚያስገርመው ደግሞ ለድሃው ለትግራይ ህዝብ መብት ለመታገል ወደ ዱር ወጥተን ነበር የሚሉ አንዳንድ የህውሃት አባላት ዛሬ በሙስና ተነክረው በሚያምኑ ሺላ ቤቶቻቸው ራሳቸውን ከተራው ህዝብ ለይተው በመቀሌ ምርጥ ቦታዎችና በአዲስ አበባም እንደ ቦሌ በመሳሰሉ ልዩ ቦታዎች ሲኖሩ ነው። ከመካከላቸው ጥቂቶቹ የትናንት ቦታቸውን ረስተው በጥጋብ ብዛት ለድሆች ያላቸው ጎቆት የት የሌሌ ነው። ታዋቂው የህሊናና የፖለቲካ እስረኛ አንዱ አለም አራጌ በጻፈው መጽሃፍ "ያልተሄደበት መንገድ" አንድ አስገራሚ ኩነት ይነግረናል። "በማእከላዊ ምርመራ ወቅት የባንክ ቡኬን ካዩ በኋላ ደጋግመው የሚሰድቡኝ "ደሃ፤ የድሃ ልጅ" የሚል ነበር፤ በተለይም የህወሃት አባሉ። እንደነሱ ዘርፌ አለማካባቱ ምቹት አልሰጣቸውም " ።(ገጽ 105)

ምን ይሉታል ይህን ቅሌት?

አገዛዙ ሚሊዮን ዜጎችን ወደታች እርከን በመጣል ላይ የተመሰረተ ብቻ ሳይሆን ወደላይ የወጡት ደግሞ እንዳሻቸው የሚዘርፉበት ስርአት ሆኗል። ኤርምያስ ከበደ ስለዚህ ሙስና በሰፊው "የመለስ ትሩፋቶች" በሚለው መጽሐፍ ይተርካል። ከነዚህ መካከል አንዱን ብቻ መጥቀሱ ለምሳሌነት ይበቃል። የዶ/ር ቶውሬቅ አብዱላሂ ሙስና ለከት የለውም። በሃሪጊንቱ ከመንግስት ፓርቲ ጋር ወግኖ ያለምንም ማእቀብ የሚሰራው ግፍ ብዙ እህቶቻችንና እናቶቻችንን ያስለቀሰ ነው። ወደ መካከለኛው ምስራቅ ለአሽከርነት የሚሰደዱ ሴቶቻችንን ለጤንነት ማስረጃ ምርመራ እያለ በነፍስ ወከፍ ከያንዳንዳቸው 1000 ብር ይበላል። ሲያሻው በወሽት "ኤይድስ/ኤች አይ ቪ በሽታ አለብሽ" እያለ ለብዙ ሴቶች የሃሰት ማስረጃ ሰጥቷል። ተስፋ ያልቆረጡና ወሽታምነቱን የጠረጠሩ ሴቶች ከሃቀኛ ዶ/ሮች ጤነኛ መሆናቸውን የሚያረጋግጥ ማስረጃ አግኝተዋል። በዚህ ወንጀሉ ተቀጣ? እንኳን ሊቀጣ እንዲያውም አልተሳካለትም እንጂ የኢትዮጵያ ስፓርት ፌዴሬሽን ፕሬዚደንት ለመሆን ተወዳድሮ ነበር (ገጽ 64)። ሌላው የሙስና አስረጃ ምሳሌ ደግሞ ከብርሃኑ ነጋ ጋር በኢትዮጵያ የኢኮኖሚ ባለሙያዎች ማህበር ባልደረባው የነበረ ሰው ነው። ብርሃኑ እንደሚለው "አንድ የማህበራችን አባል ከቀረቡለት የተለያዩ የስራ አማራጮች ወስጥ የጸረ-ሙስና ኮሚሽንና ያዲስ አበባ ምክር ቤት እንደነበሩ ይገልጻልናል። በግልጽ የኋለኛውን መርጦ የገባበት ምክንያት ይህ "ይበላበታል" መስፈርት መሆኑን ሳይደብቅ፤ ያለማፈር ነበር ያጫወተኝ" (ገጽ 192)።

ተከታታይ ትውልድ በድህነት አረንቋ ወስጥ በዘለአለማዊነት ተጠምዶ ድህነትን ከወላጆቹ እንዳይወርስ ታላቁ ፍቱን መድሃኒት የትምህርት እድልን ማስፋፋት ነው። ሰው በሙያው፤ በትምህርቱና በባህሪው ብቻ ለሰራና ለ እድገት በሚታጭበት ህብረተሰብ፤ የድሃ ልጅ ደሃ ሆኖ የሚቀጥልበት እድል በጣም ጠባብ ነው። በም እራብ አገሮች ይህ ሃቅ በሰፊው ይታያል። ሆኖም ከነሱ መካከል አንዳንዶቹ የገንዘብ ሃይል፤ የወርስ ገንዘብና "ማንን ታወቃለህ?" የዘመድ ንኪኪ ተግዳሮት እየፈጠረባቸው ነው። ቢሆንም የድህነትን አዳኝ ለመስበር ትምህርት ያለው ቦታ በምንም አይናወጽም። የዛሬይቱ ኢትዮጵያን የትምህርት አይነት፤ ጥራትና ድሆች ለትምህር ያላቸው ቀራበት የድህነትን ቀንበር ለመስበር አጋኝ ነው ወይ? የሚለውን በሚከተለው ክፍል እንመልከት።

የትምህርት ጥራት እየወረደ ከሄደ በግምባር ቀደም የሚጎዳው የድሃ ልጆችን ነው። ሃብታሞቹም ሀብታም ሆነው ለመቀጠል በገንዘብ ሃይልና በስልጣናቸው የተለያዩ ምርጫ ይኖራቸዋል። የትምህርት ባለሙያዎች እንደሚናገሩት ከ 1-5 ባሉት አመታት መካከል ያሉ ህጻናት አእምሮአቸው የሚበለጽግበትና መሰረት የሚጣልበት ወቅት መሆኑን ነው። ስለሆነም ጠበብቶች በነዚህ እድሜ ክልል ላሉ ህጻናት ትምህርትና እንክብካቤ ህብረ ተሰቡ አስፈላጊውን ወጭ አንዲያደርግ ያሳስባሉ። በኢትዮጵያ ገና ሲጀመር ተፈጥሮ (ወይም ቸልተኛ መንግስት?) በተወሰኑት ላይ የመጀመሪያውን ጨካኝ ወሳኔ ታስተላልፍባቸዋለች። ከሚወለዱ 1000 ህጻናት ውስጥ 68ቱ እድሜያቸው 5 አመት ሳይሞላ ከዚህ አለም በሞት ይለያሉ። ዛሬ ተሻሽሎ ነው እንጂ ከዛሬ ሃያ አመት በፊት ሚቶቹ 200 ያህል ነበሩ። ይህ ስሌት እንግዲህ መንግስት ለአለም አቀፍ ድርጅቶችና ለሊጋሽ ድርጅቶች የሚሰጠውን ቁጥር በመጠቀም ነው።

እነዚህ 68 ከ 1000 ሚቶ ህጻናት ባመዘኙ የድሃ ልጆች ለመሆናቸው ግልጽ ነው። ድሃ እናቶቻቸው በእርግዝና ጊዜ በቂ ምግብ፣ የተመጣጠነ ምግብና የጤና እንክብካቤ ለማግኘት ስለማይችሉ የወለዱቸው ልጆቻቸው 5ኛውን ልደታቸውን ሳያከብሩ ይሞታሉ። በተለምዶ ከተረፉት ውስጥ ደግሞ ግማሾቹ ያህል የድሃ ልጆች በድህነት ምክንያት ትምህርት ቤት አይሄዱም። የሚበላ የለም፣ መጠጊያ የለም። እነዚህም ቢገኙም ለትምህርት የሚያስፈልጉ መሳሪያዎችን መግዛት አይችሉም። ይህ እንግዲህ ሁለተኛው አስደጋጅ ምት ነው። አንዳንድ ጥናቶች እንደሚያሳዩት 5% የሚሆኑት የድሃ ልጆች ትምህርት ቤት በር ላይ ለመድረስ ይችላሉ። እነዚህም ብዙ መሳሪያ ና አገልግሎት የሌላቸው መዋእል ህጻናትና ትምህርት ቤቶች ይሆናሉ። ገንዘብ ያላቸው ወላጆች ትምህርት ቤት አማርጠው፣ ልጆቻቸውን በቂ ግልጋሎት ወደሚያገኙበት ጥግ ያስይዟቸዋል። ይህ እንግዲህ የድሃ ልጆችን የሚገጥም ሶስተኛ ምት ነው። ይህ እጣ በዚህ ደረጃ ብቻ አያቆምም። ልጆቹ በርትተው ትምህርት ከቀጠሉ እስከ መካከለኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ድረስ ይከተላቸዋል። ትምህርት ሚኒስቴር እንደሚለው ግማሽ በግማሽ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ትምህርታቸውን አቋርጠው ስራ አጥ የሚሆኑ ናቸው።

አሳዛኙን የዛሬውን የትምህርት ሁኔታ በተመለከተ አንዳንድ ተቆርቋሪ ዜጎች ሃገር ቤትም ወጭም የሚገኙ ምራታቸውን፣ ስጋታቸውንና ማሻሻያ ሃሳቦች የሚሏቸውን አካፍለዋል። ከነዚህ መካከል እኔ ያነበብኳቸው ጽሃፍት፣ ካልአዩ አብርሃ፣ ቅዱስ ዮሃንስ፣ ሳምራዊት ሀሩይ፣ አሰፋ በላቸው፣ የጉልጉል ድረገጽና ዋዜማ ፖድካስት ላይ ቃለመጠይቅ የሰጡት አብርሃም አለሙና እንዳልካቸው ሃይለሚካኤል ይገኙባቸዋል።

በተጠቃለለ መልኩ የሚሏቸው የሚከተሉት ናቸው።

- 1. ትምህርት የፖለቲካ መሳሪያ ሆኗል፤** ያገሪቱ መሪ የነበረው ራሱ መለስ ፓርላማ ተብየው ፊት ቀርቦ የሱ ፓርቲ፣ ካንድ ሰው የትምህርት ብቃት ይበልጥ ለሱ ፓርቲ ያለውን ታማኝነት ይበልጥ ዋጋ እንደሚሰጠው ሲናገር፣ አንድሞታው ቀላል አልነበረም። እንዳለውም በንግግር ብቻ የቀረ አልነበረም። ያገሪቱ ፖሊሲ የሆነ ያህል ነው። የትምህርት ሹመት በፖለቲካ ታማኝነት ሚዛን ነው የሚለካው፤ ካድሬዎች አድራጊና ፈጣሪ ናቸው፤ አስተማሪውን ያዝዛሉ። የፈተና ቀን ያስለውጣሉ፤ የሚፈልጉትን ከፍተኛ የትምህርት ወጤት ያገኛሉ። በፖለቲካ ታማኝነታቸው ምርጥ ስራ እንደሚያገኙ ስለሚያውቁ ጥናትና ለትምህርት ክብር ሲያልፉም አይነካቸውም። የደሃ ልጆች ግን ሌላ ምርጫ ስለሌላቸው ከካድሬ በታች የትምህርት ወጤት እያገኙ፣ ስራ ቢፈልጉ ገዥውን ፓርቲ መጎናበስና ደጋፊ ወይም አባል መሆናቸው ግድ እንደሚል እያሰቡ የህሊና ቁስል ይደርስባቸዋል።
- 2. የዲስፕሊን ጉድለት፤** የትምህርቱ ስርአት ፍትህ የጎደለው በመሆኑ ፣ የትምህርት ቤት ስነ ስርአት ማክበርና ለሀግጋት ተገዥ መሆን ባይሆኑ መጥተዋል። ከትምህርት ገበታ መቅረትና ለፈተና ቀን ብቻ መምጣት፣ ፈተናና የቤት ስራ ማጭበርበር፣ ትምህርት ቤት ግቢ ውስጥ መደባደብ የተዘወተሩ ተግባሮች ሆነዋል።
- 3. የትምህርት ደረጃ ማሻሻል፤** እጅግ አሳሳቢውና ውስብስቡ ችግር ይህ ነው። በየቦታው ብቃት የሌላቸው ኮሌጆች በመከፈታቸው መግቢያ አስተማሪ ለማግኘት ብቃት የሌላቸውን አንደኛ ዲግሪ ብቻ ያላቸውን ማግብስበስ የተለመደ ሆኗል። እነዚህ አስተማሪዎች ደግሞ ሁለተኛ ደረጃ ዲግሪ ለማግኘት የብቃት መለኪያ ፈተና የትም አገር እንደሚደረገው አይወስዱም። በትምህርት ሚኒስቴር ህግ መሰረት የኮሌጅ አስተማሪ ስለነበሩ ብቻ ሁለተኛ ዲግሪ ፕሮግራም መግባትና መመሪያ መብታቸው ነው። እኒህ ብቃት የሌላቸው መምህራን ደግሞ ብቃት የሌላቸውን ተማሪዎች እያስተማሩ የቁልቁለት መንገዱን ተያይዘዋል። ይህ እንግዲህ የገዥው ፓርቲ ከፍተኛ አባላት በግዥ ከወጭና ከውስጥ ከሚያካብቱት የወሽት ዲግሪ በተጨማሪ ነው። የወረደውን የትምህርት ደረጃ በአብነት የሚያሳጣው የተማሪና ያስተማሪ የ እንግሊዝኛ እውቀት ወድቀት ነው። መንግስት 70/30 በሚል ፖሊሲ የሳይንስና

የሂሳብ ምሩቃንን ለማሳደግ ፖሊሲ አለኝ ቢልም፤ አንዳንድ ተቋሞች እንደሚሉት የሳይንስና የሂሳብ ትምህርት እንደ ኤይድስ በሽታ የሚፈራ ሆኗል። ብርሃኑ ነጋ፤ ፎረም ፎር ሲቪል ስተዲስ የሚባል የምርምር ተቋም በ 2009 አ.ም. ያወጣውን አሃዝ በመጽሃፉ ጠቅሶ፤ በ 2007 አ.ም. የሁለተኛ ደረጃን መልቀቂያ ፈተና ከወሰዱ ተማሪዎች ውስጥ ያለፉት 7.6% ብቻ መሆናቸውን፤ ይባስ ብሎ ደግሞ በሚቀጥለው አመት በ2008 3% ብቻ ማለፋቸው ትምህርት ለማሸቆልቆሉ ማስረጃ መሆኑን ያሳያል (ገጽ 172)

4. **ከጥራት ብዛት፤** በቁጥር ላይ ብቻ ተቀባይነትን ለማግኘት የሚደከም መንግስት፤ ስለጥራትና ስለ ትውልድ የወደ ፊት ኑሮ ብዙ አይጨነቅም። ለጋሽና አጋዥ አገሮችም ይህንኑ ቁጥር እንደ በቀቀን እየደጋገሙ በመጥቀስ የሰጡት ርዳታ በበቂ ጥቅም ላይ እንደዋለ ራሳቸውንና ግብር ከፋይ ህዝባቸውን ለማሳመን ይጥራሉ። "ከዚህ በፊት ከነበሩት 4 ዩኒቨርሲቲዎች ወደሰላሳ በላይ ዛሬ አድጓል" የሚለው ተደጋግሞ ተሰምቷል። ሆኖም እነዚህ ከ 30 በላይ ተቋሞች ምን ይመስላሉ? ብሎ ይዘታቸውን፤ የሚሰጡትን ትምህርት፤ የመምህራኑን ጥራት፤ ወዘተ በዝርዝር ተጨንቆ ያጠና ያለ አይመስልም። የተያዘው እንዲያው ደግሞ ደጋግሞ "ከ 30 በላይ ዩኒቨርሲቲ" የሚል መፈክር ማወረድ ብቻ ይመስላል። ዜሮን በዜሮ በማባዛት፤ የትምህርት ሁኔታውን ለማጥናት በሚል አማካሪዎችና የፓርቲ ደጋፊ ነጋዴዎች ከፍተኛ ገንዘብ ተከፍሏቸው አወደ ጥናቶች የሚያዘጋጁበት፤ "ትምህርትን ለማሻሻል ቢደረጉ ጥሩ ነው" የሚባሉ ተመሳሳይ ሃሳቦች በየጊዜው የሚፈልቁባቸው ሆኖም የማይፈጽሟቸውና ደማቅ መፈክሮች በጽሁፍ የሚሰቀሉባቸው የገንዘብ ብክነት የተለመደ ነው።

5. **ትምህርት እንደ አትራፊ ንግድ፤** የግል ኮሌጆችና የሙያ ተቋሞች፤ ብዙም ቁጥጥር የማይደረግባቸውና ደረጃቸውን ያልጠበቁ፤ ለተማሪዎቻቸው የማለፊያ ውጤት ሁልጊዜ ካልሰጡ ንግዳቸው ትርፍ እንደማያገኝ ያሰሉ ትምህርትን መገንጃ ያደረጉ የዘመኑ ክስተቶች ናቸው።

6. **ጎጣጭ ትምህርት፤** የትምህርት ዋና አላማው ሙሉ ኢትዮጵያዊ ዜጋ ማፍራት ነው። ይህም የሚከናወነው ያገሩን መልክአ ምድር፤ ታሪክ፤ በጎ በጎና የጋራ ከንቀኔዎችንና ለዘመናት አብሮ ኗሪነትን መሰረት ያደረገ እውቀት ማነጻን ነው። ትምህርትን ወደ አካባቢዎች ማወረድና አስተዳደሩን በከፍለ አገር ደረጃ ማዛወር በጎና ለህዝብ ስልጣን የሚያጎናጽፍ ርምጃ ሊሆን ይችላል። በዚህ ሽፋን ትምህርትን ጎጣጭ ማድረግ ግን ኢትዮጵያዊነትን ይጎዳል። ዛሬ የሚታየው ባንድ ክልል ያሉ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች ስለሌላ ክልል ተማሪዎች ብዙ የማያውቁበት፤ ራሳቸውን ልዩ አድርገው ተያያዥ ታሪካቸውን የማይዘክሩበት፤ እንዲያውም የሌሎች ክልል ኗሪዎችን በጠላትነት ሲበዛ፤ ሲያንስ ደግሞ በባይተዋርነትና በጥርጣሬ የሚያዩበት ስር አት ላይ እንገኛለን።

7. **የአካዴሚክ ነጻነት መጥፋት፤** ከፍተኛ የትምህርት ተቋማት በተለይ ተማሪዎቻቸውና መምህራኖች በነጻ በሙያቸውና በአገራቸው ጉዳይ የሚወያዩበት፤ የሚደራጁበት፤ የሚጽፉበትና የሚከራከሩባቸው ተቋማት መሆን ይገባቸው ነበር። ዛሬ የሚታየው ግን የካድሬ ስርአት ከደርግ ዘመን ጀምሮ ድሩን እንዳደራና ባስከፊ ሁኔታ እንደቀጠለ ነው።

8. **የሽምደዳ ትምህርት ዘይቤ፤** የትምህርት ስርአቱ በራስ አሳሽነት ማሰብን ፤መመራመርን፤ መጠየቅንና የተለየ ሃሳብ ለማቅረብ አለማመንታትን አያበረታታም። የሰጡትን መልስ በቁሙ መወረድን ያበረታታል። ይህ ደግሞ ከትምህርትና ከእውቀት ዋነኛ አላማ ጋር ይጋጫል። በሽምደዳና መልስ በመወረድ አዲስ ሃሳብና ግኝት አይገኝም።

9. **የትምህርት ቤቶችና መሳሪያዎች ብቃት ማነስ፤** ከሁሉም ከላይ ከተዘረዘሩት ህጻጾች ይህኛው ለማስተካከል ቀላሉ ነበር። ከ 30 ዩኒቨርሲቲዎች በላይ የሰራ መንግስትና በርካታ ቢሊዮኖች በርዳታ የሚያገኝ መንግስት የተማሪ ወንበሮችንና ጠረጴዛዎችን መጠገን ወይም አዲስ ማቅረብ ባላስቸገረው ነበር። አንዳንድ ትምህርት ቤቶች ግድግዳው ላይ የተቀባው ቀለም እየረገፈ ሲታይ፤ አንዳንዶቹ ጋ የኮረንቲ ሽቦዎች በመጣጣሚያ መሰብሰብ ሲኖርባቸው አደጋ በሚፈጥሩበት ሁኔታ ተዘረከረከው መታየታቸው፤ በየጊዜው የሚቋረጠው መብራት ትምህርት እንዳያስተጓጎል ተተኪና ተጠባባቂ የሃይል ማመንጫዎች (ጀነራቶሮች) አለመኖር ወይም አለመስራት፤ ለዘመናዊ ትምህርት ምርምር ዋልታና ማገር የሆነው የኢንተርኔት አገልግሎት አለመሟላት አሳሳቢ ችግሮች ሆነዋል።

ራሱን ልማታዊ መንግስት ነኝ ብሎ የሚናገረው መንግስት ቢያንስ ቢያንስ ይህን ለማሳመን ሊወስዳቸው ከሚገቡት ርምጃዎች ከፊሉን እንኳን እየወሰደ አይደለም። ሌላው ይቅር። የፖለቲካ መብት መረጋገጥና የዜጎች መታሰር ማቆም፤ የታሰሩት መፈታት፤ ህዝቡ በነጻነት የሚፈቅደውን መንግስት የመምረጥ መብት ምንም እንኳን ለነገ ይደሩ የማይባሉ ቢሆንም ልማታዊ ነኝ የሚል መንግስት ይህን እንኳን ለመፈጸም ቢያቅተው፤ በድሆችና በሃብታሞች መካከል ያለውን ልዩነት ለማጥበብ ርምጃዎች ሲወስድ በጉልህ አይታይም። ሌላው ቀርቶ አብዛኛው ኢትዮጵያዊ ለኢትዮጵያ ትግባላት የሚላትን የአሰብ ወደብን እንኳን ህጋዊ በሆነ መንገድ ወደ ኢትዮጵያ መልስ ለማምጣት ጭንቀትን አያሳይም። በአንጻሩ ጌታቸው በጋሻውና ሌሎችም እንዳሳዩት ለጂቡቲ መንግስት በ አመት \$745 ሚሊዮን ይከፍላል። ዝርዝሩ ሲሰላ እያንዳንዱ የጂቡቲ ተወላጅ በቀን \$4 . 3 ከ ኢትዮጵያውያን በችሮታ መልክ ይሰጠዋል። ይህ እንግዲህ ከ 30 ሚሊዮን ህዝብ በላይ በቀን ከ \$1 በታች ገቢ ያለው ኢትዮጵያዊ በ አሁ አደግ ችሮታ ራሱ እየተራብ ለጂቡቲ ህዝብ በፈቃደኝነት የሚያበረክተው ነው። ሌላም ህገወጥ ወጭ አለ። እስከ \$12 ቢሊዮን ያህል ያገራቱ አንጡራ ሃብት ወደወጭ መደበቂያ ባንኮች በህገወጥ መንገድ የመንግስት ባለስልጣኖች

እንዳሸሹ ተደጋግሞ ተዘግቧል። ጥቂት የታች ባለስልጣኖችን በማሰር በግማሽ ልብ ጸረ-ሙስና ርምጃ እውስዳለሁ ብሎ በማለት ሳይወሰን ከታች እስከ ላይ እውነተኛ የጸረ-ሙስና መከላከል ፍትህ ላይ ቢሰማራ የሚሰበሰበው ገቢ ለድሆች መደገሚያ ብዙ ይረዳ ነበር።

ከመካከላችን ዉስጥ የቆሼ ኗሪዎች ልጆች የወላጆቻቸው እጣ ፈንታ እንደማይደርስባቸውና ከወላጆቻቸው የተሻለ ኑሮ እንደሚኖሩና ከድህነት አዟሪት ዉስጥ እንደሚወጡ የሚገምት ይኖር ይሆን? ይህ መንግስት በስልጣን ላይ አስካለ ድረስ ወይም በያዘዉ የሰህተት ጎዳና እስከተጓዘ ድረስ ይህ የማይታሰብ ነዉ።

በሃብታምና በድሃ መካከል እየሰፋ የሚሄደዉን የኑሮና የሃብት ልዩነት ለማጥበብ ትግል ማድረግ የተቀደሰና ፍትሃዊ ትግል ነዉ። ችግሩ ያንድ ጎሳ ወይም ያንድ አካባቢ፤ ያንድ ጾታ ወይም ያንድ ሃይማኖት ስላልሆነ ተቆርቋሪ ኢትዮጵያዉያንን በኢትዮጵያዊነታቸዉ ብቻ በህብረት ለያሰባሰብ የሚችል ፍትሃዊ የዜግነት ግዴታ የሚጠይቀዉ ትግል ነዉ።

ሕዳር 2007 አ.ም.